

Lapsen oikeuksien komitean

Yleiskommentti nro 16 (2013) sopimusvaltioiden velvoitteista, jotka koskevat yritystoiminnan vaikutusta lasten oikeuksiin*

CRC/C/GC/16

---

*Komitea hyväksyi yleiskommentin 62. istunnossaan (14.1.–1.2.2013).

Sisältö

	<i>Kappale</i>	<i>Sivu</i>
I. Johdanto ja tavoitteet.....	1–7	3
II. Soveltamisala ja soveltaminen.....	8–11	5
III. Yritystoimintaan liittyvät yleissopimuksen yleiset periaatteet.....	12–23	6
A. Oikeus yhdenvertaisuuteen (2 artikla).....	13–14	6
B. Lapsen etu (3 artikla 1 kappale).....	15–17	6
C. Oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)	18–20	7
D. Lapsen oikeus tulla kuulluksi (12 artikla).....	21–23	8
IV. Sopimusvaltioiden velvoitteiden luonne ja laajuus	24–31	9
A. Yleiset velvoitteet	24–25	9
B. Kunnioittamisen, suojelemisen ja toteuttamisen velvoite.....	26–31	9
V. Sopimusvaltioiden velvoitteet erityisissä yhteyksissä.....	32–52	12
A. Palvelujen tarjoaminen lasten oikeuksien toteuttamiseksi.....	33–34	12
B. Epävirallinen talous	35–37	12
C. Lasten oikeudet ja kansainvälinen yritystoiminta	38–46	13
D. Kansainväliset järjestöt	47–48	16
E. Katastrofit ja konfliktit	49–52	17
VI. Täytäntöönpanokehys.....	53–84	18
A. Lainsäädäntö-, sääntely- ja täytäntöönpanotoimet	53–65	18
B. Oikeussuojakeinot	66–72	21
C. Poliittikkatoimet.....	73–74	23
D. Koordinointi- ja seurantatoimet.....	75–81	24
E. Yhteistyö- ja tiedotustoimet	82–84	26
VII. Jakelu	85–86	26

I. Johdanto ja tavoitteet

1. Lapsen oikeuksien komitea tiedostaa, että yrityssektorin vaikutusta lasten oikeuksiin ovat viime vuosikymmeninä lisänneet esimerkiksi talouden ja yritystoiminnan kansainvälistynyt luonne, meillä oleva hajauttamiskehitys sekä sellaisten valtion toimintojen ulkoistaminen ja yksityistäminen, jotka vaikuttavat ihmisoikeuksien nauttimiseen. Yritykset voivat merkittävästi auttaa yhteiskuntia ja talouksia edistymään lasten oikeuksien toteutumisesta vahvistavalla tavalla, esimerkiksi kehittämällä teknologiaa, investoimalla ja luomalla kunnollista työtä. Talouskasvusta ei kuitenkaan automaattisesti seuraa lasten oikeuksien toteutuminen. Yritykset voivat vaikuttaa lasten oikeuksiin myös kielteisesti.

2. Sopimusvaltioilla on velvoitteita, jotka liittyvät siihen, miten yritystoiminta vaikuttaa lasten oikeuksiin. Nämä velvoitteet perustuvat yleissopimukseen lapsen oikeuksista, sen valinnaiseen pöytäkirjaan lasten mynnistä, lapsiprostitutiosta ja lapsipornografiasta sekä sen valinnaiseen pöytäkirjaan lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin. Nämä velvoitteet käsittävät lukuisia erilaisia asioita, koska lapset ovat yritystoiminnassa sekä oikeudenhaltijoita että sidostahoja kuluttajina, laillisesti työskentelevinä työntekijöinä, tulevina työntekijöinä ja yritysjohtajina sekä niiden yhteiskuntien ja ympäristöjen jäseninä, joissa yritystoimintaa harjoitetaan. Tämän yleiskommentin tarkoituksena on selvittää näitä sopimusvaltioiden velvoitteita ja linjata sellaisia toimia, joihin valtioiden olisi ryhdyttävä velvoitteidensa täyttämiseksi.

3. Tässä yleiskommentissa yrityssektorin määritellään käsittävän kaikki sekä kansalliset että monikansalliset yritykset niiden koosta, toimialasta, sijainnista, omistuksesta ja rakenteesta riippumatta. Yleiskommentissa käsitellään myös sellaisiin yleishyödyllisiin yhteisöihin liittyviä velvoitteita, joilla on merkitystä tarjottaessa lasten oikeuksien nauttimisen kannalta ratkaisevan tärkeitä palveluja.

4. On välttämätöntä, että sopimusvaltioilla on asianmukaiset oikeudelliset ja institutionaaliset kehykset, jotta ne voivat kunnioittaa, suojella ja toteuttaa lasten oikeuksia sekä tarjota oikeussuojakeinot tapauksissa, joissa näitä oikeuksia loukataan yritystoiminnan yhteydessä. Tässä yhteydessä sopimusvaltioiden olisi otettava huomioon, että

a) lapsuus on ainutlaatuinen fyysisen, psyykkisen, emotionaalisen ja henkisen kehityksen kausi ja lasten oikeuksien loukkaukset, kuten väkivalta, lapsityö tai vaaralliset tuotteet tai ympäristön vaarat, voivat johtaa elinikäisiin, korjaamattomiin ja jopa sukupolvet ylittäviin seurauksiin;

b) lapset eivät useinkaan tule kuulluiksi poliittisella tasolla eivätkä saa asianmukaista tietoa. Lasten oikeuksien toteutuminen riippuu hallintojärjestelmistä, joihin he eivät voi juurikaan vaikuttaa. Siksi lasten on vaikeaa saada näkemyksiään ilmaistuksi päätettäessä heidän oikeuksiinsa vaikuttavasta lainsäädännöstä ja politiikasta. Valtiot eivät aina ota päätöksenteossaan riittävästi huomioon yritystoimintaan liittyvän lainsäädännön ja politiikan vaikutusta lapsiin, kun taas yrityssektori vaikuttaa usein voimakkaasti päätöksentekoon ottamatta huomioon lasten oikeuksia;

c) lasten on yleisesti ottaen vaikeaa saada oikeussuojaa tuomioistuimissa tai muissa järjestelmissä, kun heidän oikeuksiaan loukataan, etenkin silloin, kun loukkaajina ovat yritykset. Lapsilta

puuttuu usein tarvittava oikeudellinen kelpoisuus, tieto oikeussuojamekanismeista, taloudelliset resurssit ja asianmukainen oikeudellinen edustus. Lisäksi lasten on erityisen vaikeaa saada oikeussuojaa yritysten kansainvälisessä toiminnassa esiintyviä oikeudenloukkauksia vastaan.

5. Koska yritystoiminta voi vaikuttaa hyvin moniin erilaisiin lasten oikeuksiin, tässä yleiskommentissa ei tarkastella kaikkia asian kannalta olennaisia yleissopimuksen ja sen pöytäkirjojen artikloja. Sen sijaan yleiskommentilla pyritään antamaan sopimusvaltioille kehys, jossa ne voivat panna yleissopimuksen kokonaisuudessaan täytäntöön yrityssektorin osalta, keskittyen niihin erityisiin asiayhteyksiin, joissa yritystoiminta voi merkittävimmin vaikuttaa lasten oikeuksiin. Yleiskommentin tarkoituksena on ohjeistaa sopimusvaltioita siinä, miten niiden olisi

a) varmistettava, ettei yritysten toiminta haittaa lasten oikeuksia;

b) luotava yrityksille ympäristö, joka mahdollistaa niille lasten oikeuksien kunnioittamisen ja tukee tätä, myös yritysten toimintaan, tuotteisiin tai palveluihin liittyvissä liikesuhteissa ja niiden kansainvälisessä toiminnassa; ja

c) varmistettava tehokkaan oikeussuojan saatavuus lapsille, joiden oikeuksia yksityisesti tai sopimusvaltion edustajana toimiva yritys on loukannut.

6. Tämä yleiskommentti perustuu kokemuksiin, jotka komitea on saanut tarkastellessaan sopimusvaltioiden raportteja ja järjestäessään vuonna 2002 yleiskeskustelupäivän yksityissektorista palveluntuottajana.¹ Yleiskommentissa on lisäksi otettu huomioon lukuisien sidosryhmien, myös lasten, kanssa käydyt alueelliset ja kansainväliset kuulemiset sekä vuoden 2011 jälkeiset julkiset kuulemiset.

7. Komitea on tietoinen siitä merkityksestä, joka olemassa olevilla ja kehitettävillä yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevilla kansallisilla ja kansainvälisillä normeilla, standardeilla ja poliittisella ohjauksella on tämän yleiskommentin kannalta. Yleiskommentti on kansainvälisten yleissopimusten mukainen. Näitä sopimuksia ovat muun muassa Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimukset nro 182 (1999), joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä, ja nro 138 (1973), joka koskee työhön pääsemiseksi vaadittavaa vähimmäisikää. Komitea tiedostaa asian kannalta merkittäviksi asiakirjoiksi suojeluun, kunnioitukseen ja korjaamiseen perustuvan YK:n toimintakehyksen, yritys-toimintaa ja ihmisoikeuksia koskevat YK:n ohjaavat periaatteet sekä ILO:n kolmikantaisen periaateju- listuksen monikansallisista yrityksistä ja sosiaalipolitiikasta. Muut asiakirjat, kuten Taloudellisen yh- teistyön ja kehityksen järjestön (OECD) monikansallisille yrityksille antamat toimintaohjeet, YK:n Global Compact -aloite, YK:n tutkimus lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ja YK:n lasten oikeuksia yritystoiminnassa koskevat periaatteet, ovat olleet komitealle hyödyllistä viiteaineistoa.

---

¹ Lapsen oikeuksien komitea, raportti komitean 31. istunnosta, CRC/C/121, liite II.

II. Soveltamisala ja soveltaminen

8. Tämä yleiskommentti käsittelee pääasiassa niitä velvoitteita, jotka sopimusvaltioilla on yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen perusteella. Toistaiseksi ei ole olemassa kansainvälistä oikeudellisesti sitovaa asiakirjaa, joka käsittelee yrityssektorin vastuuta ihmisoikeuksista. Komitea tunnustaa kuitenkin sen, että lasten oikeuksien kunnioittamiseen liittyvät velvoitteet ja vastuut ulottuvat käytännössä valtiota sekä sen virastoja ja laitoksia laajemmalle ja koskevat myös yksityisiä toimijoita ja yrityksiä. Siksi kaikkien yritysten on täytettävä lasten oikeuksiin liittyvät vastuunsa, ja valtioiden on varmistettava, että näin tapahtuu. Yritykset eivät myöskään saisi heikentää valtion valmiuksia täyttää velvoitteitaan lapsia kohtaan lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen perusteella.

9. Komitea on tietoinen siitä, että yritykset voivat edistää lasten oikeuksia vapaaehtoisilla yritysvastuuta toteuttavilla toimilla. Tällaisia toimia ovat sosiaaliset investoinnit, oikeuksien ajaminen, osallistuminen yhteiskuntapolitiikkaan, vapaaehtoiset käytännesäännöt, hyväntekeväisyys ja muut yhteisölliset toimet. Sopimusvaltioiden olisi kannustettava tällaisia vapaaehtoisia toimia ja hankkeita keinona luoda sellaista yrityskulttuuria, jossa kunnioitetaan ja tuetaan lasten oikeuksia. On kuitenkin syytä korostaa, etteivät nämä vapaaehtoiset toimet ja hankkeet korvaa valtion toimia ja yritystoiminnan sääntelyä yleissopimukseen ja sen pöytäkirjoihin perustuvien velvoitteiden mukaisesti eivätkä yritysten toimia, joilla ne täyttävät lasten oikeuksien kunnioittamiseen liittyvän vastuunsa.

10. On tärkeää pitää mielessä, että yleissopimus ja sen valinnaiset pöytäkirjat sitovat sopimusvaltiota kokonaisuudessaan, riippumatta sen sisäisistä rakenteista tai toimivallan organisoinnista. Vallan hajauttaminen siirtämällä ja delegoimalla ei myöskään vähennä valtion välitöntä vastuuta velvoitteidensa täyttämisestä kaikkia sen toimivaltaan kuuluvia lapsia kohtaan.

11. Tässä yleiskommentissa tarkastellaan ensin yritystoimintaan liittyvien sopimusvaltion velvoitteiden suhdetta yleissopimuksen yleisiin periaatteisiin. Sen jälkeen määritellään lasten oikeuksiin ja yritystoimintaan liittyvien valtion velvoitteiden yleinen luonne ja soveltamisala. Seuraavaksi tarkastellaan velvoitteiden soveltamisalaa yhteyksissä, joissa yritystoiminnan vaikutus lasten oikeuksiin on merkittävintä. Näin on esimerkiksi silloin, kun yritykset ovat palvelujen tarjoajia, kun lapsiin kohdistuvat vaikutukset syntyvät epävirallisessa taloudessa, kun valtiot toimivat yhdessä kansainvälisten järjestöjen kanssa ja kun yritykset toimivat ulkomailla alueilla, joilla valtio ei suojaa riittävästi lasten oikeuksia. Lopuksi yleiskommentissa linjataan puitteet täytäntöönpanolle ja jakelulle puitteet.

III. Yritystoimintaan liittyvät yleissopimuksen yleiset periaatteet

12. Lasten oikeudet ovat yleismaailmallisia ja jakamattomia. Ne ovat riippuvaisia toisistaan ja kuuluvat yhteen. Komitea on vahvistanut neljä yleistä yleissopimuksen periaatetta pohjaksi kaikille sopimusvaltioiden päätöksille ja toimille, jotka liittyvät lapsen oikeuksien mukaista lähestymistapaa noudattavaan yritystoimintaan.²

A. Oikeus yhdenvertaisuuteen (2 artikla)

13. Yleissopimuksen 2 artiklassa vaaditaan sopimusvaltioita kunnioittamaan kaikkien niiden lainkäyttövaltansa kuuluvien lasten oikeuksia ja takaamaan nämä oikeudet "ilman minkäänlaisia lapsen, hänen vanhempiansa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua". Sopimusvaltioiden on varmistettava, ettei minkään yritystoimintaa koskevia kysymyksiä käsittelevän lainsäädännön, politiikan tai ohjelman sisältö eikä täytäntöönpano syrji lapsia tarkoituksellisesti tai tahattomasti. Tällainen lainsäädäntö, politiikka tai ohjelma saattaa koskea esimerkiksi vanhempien tai huoltajien työnsaantia tai vammaisten lasten mahdollisuuksia saada tavaroita ja palveluja.

14. Sopimusvaltioiden on estettävä syrjintä yksityiselämän piirissä yleisesti ja tarjottava oikeus-suojakeino, jos syrjintää esiintyy. Sopimusvaltioiden olisi koottava asianmukaisesti eriteltyjä tilastotietoja ja muita tietoja, lapsiin kohdistuvan syrjinnän tunnistamiseksi yritystoiminnassa. Lisäksi olisi luotava mekanismeja, joilla seurataan ja tutkitaan yrityssektorilla esiintyvät syrjivät käytännöt. Sopimusvaltioiden olisi myös ryhdyttävä toimiin luodakseen yrityksille toimintaympäristön, joka tukee niitä kunnioittamaan oikeutta tulla suojelluksi syrjinnältä edistämällä tätä oikeutta koskevaa tietoutta ja ymmärtämistä yritystoiminnassa, myös viestimisessä, markkinoinnissa ja mainosalalla. Yrityksille suunnattavalla tiedottamisella ja valistuksella olisi pyrittävä kyseenalaistamaan ja poistamaan syrjivät asenteet kaikkia, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia, lapsia kohtaan.

B. Lapsen etu (3 artiklan 1 kappale)

15. Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen mukaan kaikissa toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sopimusvaltioiden on otettava tämä periaate osaksi kaikkia lainsäädäntö-, hallinto- ja oikeudenkäyntimenettelyjä, jotka koskevat lapsiin välittömästi tai välillisesti vaikuttavaa yritystoimintaa, ja sovellettava sitä näissä menettelyissä. Sopimusvaltioiden on esimerkiksi varmistettava, että lapsen etu asetetaan keskeiselle sijalle kehitettäessä yritystoimintaa muovaavaa lainsäädäntöä ja politiikkaa, kuten työllisyyteen, verotukseen, korruptioon, yksityistämi-

---

² Ks. lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 (2011) lapsen oikeudesta olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi, *Official Records of the General Assembly, Sixty-seventh Session, Supplement No. 41 (A/67/41)*, liite V, 59. kohta.

seen, liikenteeseen ja muihin yleisiin talous-, kauppaa- tai rahoituskysymyksiin liittyvää lainsäädäntöä ja politiikkaa.

16. Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappale on myös suoraan sovellettavissa sellaisiin yrityksiin, jotka toimivat yksityisinä tai julkisina sosiaaliturvaeliminä tarjoamalla lapsille tarkoitettuja välittömiä palveluja, kuten hoitoa, sijaishuoltoa, terveydenhuoltoa, koulutusta ja säilössäpitotilojen hallintaa.

17. Yleissopimus ja sen valinnaiset pöytäkirjat muodostavat kehyksen lapsen edun arvioinnille ja määrittämiselle. Velvoite ottaa lapsen etu huomioon ensisijaisena näkökohtana on ratkaisevan tärkeä silloin, kun sopimusvaltiot joutuvat punnitsemaan keskenään kilpailevia näkökohtia, kuten lyhytaikaisia taloudellisia näkökohtia ja pitkän aikavälin kehittämispäätöksiä. Sopimusvaltioiden olisi pystyttävä selittämään, miten lapsen oikeutta saada etunsa huomioon otetuksi on kunnioitettu päätöksenteossa ja punnittu suhteessa muihin näkökohtiin.³

C. Oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)

18. Yleissopimuksen 6 artiklassa tunnustetaan, että jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään ja että sopimusvaltioiden on taattava lapselle henkiinjäämiseen ja kehittymiseen edellytykset. Yleissopimuksen yleisiä täytäntöönpanotoimia koskevassa yleiskommentissaan nro 5 (2003) komitea määrittelee käsittävänsä lapsen kehittymisen "kokonaisvaltaiseksi käsitteeksi, johon sisältyy lapsen fyysisen, psyykkisen, henkisen, moraalisen, psykologisen ja sosiaalisen kehityksen".⁴

19. Yritysten toiminta voi vaikuttaa 6 artiklan toteutumiseen eri tavoin. Esimerkiksi yritystoiminnasta johtuva ympäristön tilan huononeminen ja saastuminen voi vaarantaa lasten oikeudet terveyteen, elintarviketurvallisuuteen, turvallisen juomaveden saantiin ja sanitaatioon. Maan myyminen tai vuokraaminen sijoittajille voi riistää paikalliselta väestöltä mahdollisuuden käyttää toimeentuloonsa ja kulttuuriperintönsä liittyviä luonnonvaroja. Tällöin erityisesti alkuperäiskansojen lasten oikeudet voivat vaarantua.⁵ Lisäksi lapsille markkinoidaan sellaisia tuotteita kuin savukkeita ja alkoholia sekä paljon tyydyttyneitä rasvoja ja transrasvahappoja, sokeria, suolaa tai lisäaineita sisältäviä elintarvikkeita, mikä voi vaikuttaa heidän terveyteensä pitkällä aikavälillä.⁶ Kun yritysten työelämäkäytännöt edellyttävät aikuisilta pitkiä työpäiviä, isommat lapset, varsinkin tytöt, saattavat ottaa vastuulleen vanhempiensa koti- ja lastenhoitovelvoitteita, mikä voi haitata näiden isompien lasten oikeutta koulutukseen ja leikkiin. Lisäksi lasten jättäminen yksin tai vanhempien sisarustensa hoidettaviksi voi vaikuttaa nuorempien lasten hoidon laatuun ja terveyteen.

20. Toimet 6 artiklan täytäntöön panemiseksi yrityssectorilla on sovittava kuhunkin asiayhteyteen, ja niihin on sisällyttävä ennalta ehkäiseviä toimia, kuten mainos- ja markkinointialan sekä yritystoiminnan ympäristövaikutusten tehokasta sääntelyä ja seurantaa. Lasten, erityisesti pienten lasten,

³ Ks. yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon: lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappale, 6. kohta.

⁴ Ks. *Official Records of the General Assembly, Fifty-ninth Session, Supplement No. 41 (A/59/41)*, liite XI, 12. kohta.

⁵ Yleiskommentti nro 11 (2009) alkuperäiskansojen lapsista ja heidän yleissopimuksen mukaisista oikeuksistaan, *Official Records of the General Assembly, Sixty-fifth Session, Supplement No. 41 (A/65/41)*, liite III, 35. kohta.

⁶ Ks. yleiskommentti nro 15 (2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta, 47. kohta.

hoidon osalta tarvitaan muita toimia, joilla luodaan yrityksille sellainen toimintaympäristö, jossa ne voivat kunnioittaa 6 artiklaa. Tätä tarkoitusta varten voidaan esimerkiksi ottaa käyttöön perheystävällisten työpaikkojen politiikka. Tällaisessa politiikassa on otettava huomioon aikuisten työajan vaikutus lapsen henkiinjäämiseen ja kehittymiseen kaikissa kehitysvaiheissa, ja siihen on sisällyttävä vanhempainvapaa, jonka ajalta maksetaan asianmukaista etuutta.⁷

D. Lapsen oikeus tulla kuulluksi (12 artikla)

21. Yleissopimuksen 12 artiklassa määrätään jokaisen lapsen oikeudesta ilmaista vapaasti näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa sekä tähän liittyvästä oikeudesta saada nämä näkemykset otetuiksi asianmukaisesti huomioon lapsen iän ja kypsyystason mukaisesti. Sopimusvaltioiden olisi kuultava lasten näkemyksiä säännöllisesti yleiskommentin nro 12⁸ mukaisesti kehittäessään yritystoimintaa koskevaa kansallista ja paikallista lainsäädäntöä ja politiikkaa, joka voi vaikuttaa lapsiin. Sopimusvaltioiden olisi erityisesti kuultava sellaisia lapsia, joilla on vaikeuksia saada itseään kuulluksi. Näitä ovat esimerkiksi vähemmistöihin ja alkuperäiskansoihin kuuluvat lapset, vammaiset lapset vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn yleissopimuksen 4 artiklan 3 kohdassa ja 7 artiklassa todetulla tavalla⁹ sekä vastaavassa haavoittuvassa asemassa olevat lapset. Niiden valtion elinten, kuten koulutusta ja työelämää valvovien elinten, jotka ovat tekemisissä yritysten toiminnan sääntelyn ja seurannan kanssa, olisi varmistauduttava siitä, että ne ottavat huomioon asiaan liittyvien lasten näkemykset. Sopimusvaltioiden olisi myös kuultava lapsia silloin, kun arvioidaan suunniteltujen yritystoimintaa koskevien politiikkaa, lainsäädäntöä, sääntelyä tai budjetointia koskevien päätösten tai muiden hallintopäätösten vaikutuksia lapsen oikeuksiin.

22. Lapsella on erityinen oikeus tulla kuulluksi "häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa" (yleissopimuksen 12 artiklan 3 kappale). Tämä sisältää tilanteet, joissa lasten oikeuksien loukkauksia käsitellään oikeudenkäynneissä sekä sovittelu- ja välimiesmekanismeissa silloin, kun niihin on syylistynyt tai ollut osallisina yrityksiä. Kuten yleiskommentissa nro 12 esitetään, lasten olisi annettava osallistua vapaaehtoisesti tällaisiin oikeudellisiin ja hallinnollisiin toimiin, ja heille olisi annettava mahdollisuus tulla kuulluksi suoraan tai välillisesti sellaisen edustajan tai asianmukaisen elimen avustamina, jolla on riittävät tiedot ja ymmärrys päätöksentekoprosessin eri näkökohdista sekä kokemusta työskentelystä lasten kanssa.

23. Joissakin tapauksissa yritykset saattavat kuulla yhteisöjä, joihin mahdollinen yritystoimintahanke voi vaikuttaa. Tällöin yrityksille voi olla ratkaisevan tärkeää tiedustella lasten näkemyksiä ja käsitellä ne lapsiin vaikuttavassa päätöksenteossa. Sopimusvaltioiden olisi annettava yrityksille erityistä ohjausta, jossa korostetaan, että tällaisten prosessien on oltava esteettömiä, osallistavia ja tar-

---

⁷ Ks. *passim* yleiskommentti nro 7 (2005) lapsen oikeuksien täytäntöönpano varhaislapsuudessa, *Official Records of the General Assembly, Sixty-first Session, Supplement No. 41 (A/61/41)*, liite III.

⁸ Yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi, *Official Records of the General Assembly, Sixty-fifth Session, Supplement No. 41 (A/65/41)*, liite IV.

⁹ Yleiskommentti nro 9 (2006) vammaisten lasten oikeuksista, *Official Records of the General Assembly, Sixty-third Session, Supplement No. 41 (A/63/41)*, liite III, *passim*.

koituksenmukaisia lasten kannalta ja että niissä on kaikkina aikoina otettava huomioon lasten valmiuksien kehittyminen ja heidän etunsa. Osallistuminen olisi oltava vapaaehtoista, ja sen olisi tapahduttava lapsiystävällisessä ympäristössä, jossa kyseenalaistetaan lapsiin kohdistuvan syrjinnän kaavoja ja vältetään vahvistamista niitä. Mahdollisuuksien mukaan tällaiseen kuulemiseen olisi osallistettava sellaisia kansalaisyhteiskunnan organisaatioita, joiden tehtäviin kuuluu lasten osallistumisen edistäminen.

IV. Sopimusvaltioiden velvoitteiden luonne ja laajuus

A. Yleiset velvoitteet

24. Yleissopimuksella määrätään joukko lasten oikeuksia, jotka luovat sopimusvaltioille tietyn velvoitetason lasten erityisen aseman suhteen. Lasten oikeuksien loukkaaminen on erityisen vakavaa, koska se vaikuttaa usein vakavasti ja pitkäaikaisesti lasten kehitykseen. Yleissopimuksen 4 artiklassa velvoitetaan sopimusvaltiot ryhtymään kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi sekä ryhtymään mahdollisimman täysimääräisesti tällaisiin toimiin käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteuttamiseksi.

25. Ihmisoikeuksia koskevassa kansainvälisessä oikeudessa erotetaan kolmen tyyppisiä valtion velvoitteita: ihmisoikeuksien kunnioittamisen, suojelemisen ja toteuttamisen velvoitteet.¹⁰ Nämä velvoitteet käsittävät tulos- ja menettelyvelvoitteita. Sopimusvaltiot eivät vapaudu yleissopimuksen ja sen pöytäkirjojen mukaisista velvoitteistaan, jos niiden tehtäviä delegoidaan tai ulkoistetaan yksityisille yrityksille tai yleishyödyllisille yhteisöille. Siten sopimusvaltio rikkoo yleissopimuksen mukaisia velvoitteitaan, jollei se kunnioita, suojele ja toteuta lapsiin vaikuttavaan yritystoimintaan liittyviä lasten oikeuksia. Näiden velvoitteiden soveltamisalaa tarkastellaan lähemmin jäljempänä, ja niiden toteuttamiseen tarvittavaa kehystä käsitellään VI jaksossa.

B. Kunnioittamisen, suojelemisen ja toteuttamisen velvoite

1. Kunnioittamisen velvoite

26. Kunnioittamisen velvoite tarkoittaa, etteivät sopimusvaltiot saa välittömästi tai välillisesti helpottaa lasten oikeuksien loukkaamista tai avustaa siinä. Lisäksi sopimusvaltioilla on velvoite varmistaa, että kaikki toimijat kunnioittavat lasten oikeuksia, myös yritystoiminnan yhteydessä. Tämän saavuttamiseksi kaiken yritystoimintaan liittyvän politiikan, lainsäädännön, hallintotoiminnan ja päätöksenteon olisi oltava läpinäkyvää ja perustuttava tietoihin, ja siinä olisi otettava kaikilta osin ja jatkuvasti huomioon lapsen oikeuksiin kohdistuvat vaikutukset.

¹⁰ Ks. taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 (1999) oikeudesta koulutukseen, *Official Records of the Economic and Social Council, 2000, Supplement No. 2 (E/2000/22)*, liite VI, 46. kohta.

27. Kunnioittamisen velvoite merkitsee myös sitä, ettei sopimusvaltio saa osallistua lasten oikeuksien loukkaamiseen eikä tukea tai sallia sitä silloin, kun valtiolla itsellään on rooli yritystoiminnassa tai se suorittaa liiketoimia yksityisten yritysten kanssa. Sopimusvaltioiden on esimerkiksi varmistettava eri toimilla, että julkisia hankintoja koskevat sopimukset tehdään sellaisten tarjoajien kanssa, jotka ovat sitoutuneet kunnioittamaan lasten oikeuksia. Sopimusvaltion virastot ja laitokset, mukaan lukien turvallisuusyksiköt, eivät saa osallistua kolmansien osapuolten harjoittamaan lapsen oikeuksien loukkaamiseen eivätkä sallia sitä. Sopimusvaltiot eivät myöskään saa sijoittaa julkisia varoja ja muita resursseja sellaiseen yritystoimintaan, joka loukkaa lasten oikeuksia.

2. Suojelemisen velvoite

28. Sopimusvaltioilla on velvoite suojella lapsia siltä, että kolmannet osapuolet loukkaavat yleis-sopimuksella ja sen valinnaisilla pöytäkirjoilla turvattuja lasten oikeuksia. Tämä velvoite on ensiarvoisen tärkeä, kun on kyse yritystoimintaan liittyvistä sopimusvaltioiden velvoitteista. Se merkitsee, että sopimusvaltioiden on toteutettava kaikki tarvittavat, asianmukaiset ja kohtuulliset toimet estääkseen yrityksiä aiheuttamasta lasten oikeuksien loukkauksia tai myötävaikuttamasta niihin. Nämä toimet voivat sisältää säädösten ja määräysten antamisen, niiden seurannan ja täytäntöönpanon sekä sellaisen politiikan omaksumisen, joka luo puitteet sille, miten yritykset voivat vaikuttaa lasten oikeuksiin. Sopimusvaltioiden on tutkittava, ratkaistava ja hyvitetävä lasten oikeuksien loukkaukset, joihin yritykset ovat syyllistyneet tai myötävaikuttaneet. Siksi sopimusvaltio on vastuussa lasten oikeuksien loukkauksista, jotka yritykset ovat aiheuttaneet tai joihin ne ovat myötävaikuttaneet, jos valtio on jättänyt toteuttamatta tarvittavat, asianmukaiset ja kohtuulliset toimet estääkseen ja hyvittääkseen tällaiset loukkaukset tai on muutoin osallistunut näihin loukkauksiin tai sallinut ne.

3. Toteuttamisen velvoite

29. Toteuttamisen velvoite edellyttää sopimusvaltioilta positiivisia toimia, joilla ne helpottavat ja edistävät lasten oikeuksien nauttimista ja mahdollistavat sen. Tämä edellyttää sopimusvaltioilta 4 artiklan mukaisia lainsäädäntö-, hallinto- ja budjettitoimia, lainkäyttö- ja edistämistoimia sekä muita toimia, jotka liittyvät lasten oikeuksiin vaikuttavaan yritystoimintaan. Näillä toimilla olisi varmistettava paras mahdollinen ympäristö yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen täysimääräiselle täytäntöönpanolle. Tämän velvoitteen täyttämiseksi sopimusvaltioiden olisi tarjottava vakaat ja ennustettavat säädös- ja määräysympäristöt, jotka mahdollistavat yrityksille lasten oikeuksien kunnioittamisen. Tämä sisältää selvät ja tehokkaasti täytäntöön pannut yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen mukaiset säädökset ja standardit työstä, työllisyydestä, terveydestä, turvallisuudesta, ympäristöstä, korruption torjunnasta, maankäytöstä ja verotuksesta. Se sisältää myös lainsäädännön ja politiikan, joilla on tarkoitus luoda työelämään yhdenvertaiset mahdollisuudet ja kohtelu, toimet ammatillisen koulutuksen ja ihmisarvoisen työn edistämiseksi ja elintason nostamiseksi sekä politiikan, joka on omiaan edistämään pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Sopimusvaltioiden olisi erilaisilla toimilla edistettävä yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen tuntemusta ja ymmärtämistä ministeriöissä, valtion virastoissa ja muissa yritysten käytäntöjä muovaavissa valtion laitoksissa. Sopimusvaltioiden olisi edistettävä myös lasten oikeuksia kunnioittavaa kulttuuria yritysten keskuudessa.

4. Oikeussuojakeinot ja korjaustoimet

30. Sopimusvaltioiden on tarjottava tehokkaat oikeussuoja- ja korjauskeinot lapsen oikeuksien loukkaamistapauksissa silloin, kun loukkaajina ovat kolmannet osapuolet, kuten yritykset. Yleiskommentissaan nro 5 komitea toteaa, että on oltava käytettävissä tehokkaat oikeussuojakeinot loukkausten korjaamiseksi, jotta oikeuksilla olisi merkitystä.¹¹ Useissa yleissopimuksen määräyksissä edellytetään rangaistuksia, korvausta, oikeudellisia toimia ja toipumista edistäviä toimia silloin, kun kolmannet osapuolet ovat aiheuttaneet haittaa tai myötävaikuttaneet siihen.¹² Tämän veloitteen täytäminen edellyttää, että käytössä on lapsimyönteiset rikos- siviili- tai hallinto-oikeudelliset mekanismit, jotka ovat lasten ja heidän edustajiensa tiedossa, ovat nopeita, tosiasiallisesti saatavilla ja saavutettavissa sekä tarjoavat asianmukaisen hyvityksen kärsitystä vahingosta. Myös virastoilla, joilla on lasten oikeuksien kannalta merkityksellinen valvontatoimivalta, kuten työelämää, koulutusta sekä terveys- ja turvallisuusasioita valvovilla elimillä, ympäristötuomioistuimilla, veroviranomaisilla, kansallisilla ihmisoikeusinstituutioilla ja yrityssektorin tasa-arvoelimillä, voi olla oma tehtävänsä oikeussuojakeinojen tarjoamisessa. Nämä virastot voivat tehdä aloitteita oikeudenloukkauksien tutkimiseksi ja seuraamiseksi, ja niillä voi myös olla sääntelyvaltuuksia, joiden perusteella ne voivat määrätä hallinnollisia seuraamuksia lasten oikeuksia loukkaaville yrityksille. Kaikissa tapauksissa lapsilla olisi oltava mahdollisuus riippumattomaan ja puolueettomaan oikeudenkäyntiin tai hallinnollisen menettelyn tarkistamiseen tuomioistuimissa.

31. Korjaustoimien tasoa tai muotoa määritettäessä olisi asianomaisissa mekanismeissa otettava huomioon, että lapset saattavat olla aikuisia alttiimpia oikeuksiensa loukkaamisen vaikutuksille ja että nämä vaikutukset voivat olla korjaamattomia ja aiheuttaa elinikäistä vahinkoa. Kyseisissä mekanismeissa olisi myös otettava huomioon lasten kehityksen ja valmiuksien kehittyvä luonne, ja korjaustoimet olisi suoritettava oikea-aikaisesti, jotta pystyttäisiin rajoittamaan kyseisille lapsille parhailaan aiheutuvaa ja tulevaa vahinkoa. Jos esimerkiksi lasten todetaan joutuneen ympäristön saastumisen uhreiksi, kaikkien asianomaisten osapuolten olisi ryhdyttävä välittömiin toimiin estääkseen enempää vahinkoa aiheutumasta lasten terveydelle ja kehitykselle sekä korjatakseen jo tapahtuneen vahingon. Sopimusvaltioiden olisi tarjottava lääkinnällistä ja psykologista apua, oikeudellista tukea sekä kuntoutustoimia lapsille näiden jouduttua sellaisten oikeudenloukkausten ja väkivallan uhreiksi, joihin yritykset ovat syyllistyneet tai myötävaikuttaneet. Lisäksi sopimusvaltioiden olisi taattava, etteivät loukkaukset toistu. Tämä voidaan varmistaa esimerkiksi uudistamalla kyseinen lainsäädäntö ja politiikka sekä niiden soveltaminen, mukaan lukien kyseisten yritystoimijoiden syyttäminen ja rangaistaminen.

¹¹ Yleiskommentti nro 5 (2003), 24. kohta. Sopimusvaltioiden olisi myös otettava huomioon yleiskokouksen päätöslauselmallaan 60/147 vuonna 2005 hyväksymät perusperiaatteet ja -suuntaviivat ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden vakavien loukkausten ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden vakavien loukkausten uhrien oikeudesta oikeussuojaan ja hyvitykseen.

¹² Ks. esim. lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen 32 artiklan 2 kappale sekä 19 ja 39 artikla.

V. Sopimusvaltioiden velvoitteet erityisissä yhteyksissä

32. Yritystoiminta voi vaikuttaa moniin erilaisiin lasten oikeuksiin. Komitea on kuitenkin tunnistanut muun muassa seuraavat erityiset yhteydet, joissa yritykset voivat vaikuttaa merkittävästi ja joissa sopimusvaltioiden oikeudelliset ja institutionaaliset kehykset ovat usein riittämättömät tai tehottomat tai niihin kohdistuu paineita.

A. Palvelujen tarjoaminen lasten oikeuksien nauttimiseksi

33. Yrityksillä ja yleishyödyllisillä yhteisöillä voi olla oma tehtävänsä sellaisten palvelujen tarjoamisessa ja hallinnoinnissa, jotka ovat ratkaisevan tärkeitä lasten oikeuksien nauttimisen kannalta. Näitä palveluja ovat esimerkiksi puhdas vesi, sanitaatio, koulutus, liikenne, terveydenhuolto, sijaishuolto, energia, turvallisuus ja säilöönottotilat. Komitea ei määrää sitä, missä muodossa nämä palvelut on annettava, mutta on tärkeää korostaa, että sopimusvaltioita ei vapauteta niiden yleissopimukseen perustuvista velvoitteista silloin, kun ne ulkoistavat tai yksityistävät palveluja, jotka vaikuttavat lasten oikeuksien toteutumiseen.

34. Sopimusvaltioiden on varmistettava erityisillä toimilla, ettei yleissopimuksessa lueteltuja oikeuksia vaaranneta.¹³ Näissä toimissa on otettava huomioon yksityisen sektorin osallistuminen palvelujen tarjoamiseen. Sopimusvaltioilla on velvollisuus asettaa tarvittavat standardit yleissopimuksen mukaisesti ja seurattava tiiviisti niiden toteutumista. Yksityisen sektorin toimijoiden riittämätön valvonta, tarkastaminen ja seuranta voi johtaa vakavaan lasten oikeuksien loukkaamiseen, kuten väkivaltaan, hyväksikäyttöön ja laiminlyömiseen. Sopimusvaltioiden on varmistettava, että kun yksityinen sektori osallistuu palvelujen tarjoamiseen, se ei noudata syrjiviä kriteerejä ja siten vaaranna lasten pääsyä osallisiksi palveluista. Tähän velvoittaa varsinkin syrjintäkiellon periaate. Sopimusvaltioiden on myös varmistettava, että lapsilla on kaikkien alojen palvelujen osalta käytettävissään riippumaton seurantaelin ja valitusmekanismit sekä tarvittaessa mahdollisuus oikeudenkäyntiin, jotta heillä olisi tehokkaat oikeussuojakeinot mahdollisia oikeudenloukkauksia vastaan. Komitea suosittelee sopimusvaltioille pysyvää seurantajärjestelmää tai menettelyä, jolla varmistetaan, että kaikilla ei-valtiollisilla palvelujen tarjoajilla on olemassa yleissopimuksen mukaiset toimintaperiaatteet, ohjelmat ja menettelyt ja että ne soveltavat näitä.¹⁴

B. Epävirallinen talous

35. Monissa maissa epävirallinen talous työllistää huomattavan osan taloudellisesti aktiivisesta väestöstä ja vaikuttaa merkittävästi bruttokansantuotteeseen. Tällainen yritystoiminta, joka sijoittuu lasten oikeuksia sääntelevien ja suojelevien oikeudellisten ja institutionaalisten kehysten ulkopuolelle, voi kuitenkin erityisesti vaarantaa näitä oikeuksia. Esimerkiksi epävirallisessa taloudessa valmistettavat tai käsiteltävät tuotteet, kuten lelut, vaatteet tai elintarvikkeet, saattavat olla epäterveellisiä ja/tai

---

¹³ Ks. lapsen oikeuksien komitea, raportti komitean 31. istunnosta, CRC/C/121, liite II.

¹⁴ Ks. yleiskommentti nro 5, 44. kohta.

vaarallisia lapsille. Lisäksi lapsia työskentelee usein paljon epävirallisen työn piiloon jäävillä alueilla, kuten pienissä perheyrittäjissä, maataloudessa ja majoitusalailla. Tällaiseen työhön liittyy usein epävarma työsuhdeasema, alhainen tai epäsäännöllinen palkka tai palkattomuus, terveysriskejä, sosiaaliturvan puuttuminen, kokoontumisvapauden rajoittaminen sekä riittämätön suojeleminen syrjinnältä ja väkivallalta tai hyväksikäytöltä. Tällainen työ voi estää lapsia käymästä koulua, tekemästä koulutehtäviään sekä leppäystä ja leikkimästä riittävästi, ja se voi siten loukata yleissopimuksen 28, 29 ja 31 artiklaa. Lisäksi epävirallisessa taloudessa työskentelevät vanhemmat tai huoltajat joutuvat usein tekemään pitkiä työpäiviä ansaitakseen riittävästi toimeentuloaan varten, mikä rajoittaa vakavasti heidän mahdollisuuksiaan täyttää velvollisuutensa vanhempina tai huolehtia huollettavinaan olevista lapsista.

36. Sopimusvaltioiden olisi varmistettava erilaisilla toimilla, että yritystoimintaa harjoitetaan asianmukaisissa oikeudellisissa ja institutionaalisissa kehyksissä kaikissa olosuhteissa, riippumatta talouden koosta tai alasta, jotta lasten oikeudet pystytään selvästi tunnistamaan ja niitä pystytään suojelemaan. Tähän voidaan pyrkiä muun muassa tiedottamalla, tutkimalla epävirallisen talouden vaikutusta lasten oikeuksiin ja keräämällä tietoja tästä aiheesta, tukemalla sellaisten ihmisarvoisten työpaikkojen luomista, joissa maksetaan työtä tekeville vanhemmille tai huoltajille asianmukaista palkkaa, säätämällä selkeää ja ennakoitavaa maankäyttölainsäädäntöä, parantamalla pienituloisten perheiden sosiaaliturvaa sekä tukemalla epävirallisen sektorin yrityksiä tarjoamalla ammattikoulutusta, rekisteröitymismahdollisuuksia, tehokkaita ja joustavia luotto- ja pankkipalveluja, asianmukaisia verojärjestelyjä sekä pääsyä markkinoille.

37. Sopimusvaltioiden on säänneltävä työoloja ja varmistettava toimet lasten suojelemiseksi taloudelliselta hyväksikäytöltä ja työltä, joka on vaarallista, haittaa heidän koulutustaan tai vahingoittaa heidän terveyttään tai fyysistä, psyykkistä, henkistä, moraalista tai sosiaalista kehitystään. Tällaista työtä tehdään usein, joskaan ei yksinomaan, epävirallisessa taloudessa ja perheiden taloudet. Siksi sopimusvaltioiden on suunniteltava ja toteutettava ohjelmia, joilla pyritään tavoittamaan epävirallisen talouden yritykset, muun muassa panemalla täytäntöön kansainväliset normit, jotka koskevat työnteon lakisääteisesti vaadittavaa vähimmäisikää ja asianmukaisia työoloja, panostamalla koulutukseen yleisesti ja ammattikoulutukseen sekä tukemalla lasten onnistunutta siirtymistä työelämään. Sopimusvaltioiden olisi varmistettava, että sosiaali- ja lastensuojelupolitiikka ulottuvat kaikkiin, erityisesti epävirallisessa taloudessa toimiviin perheisiin.

C. Lasten oikeudet ja kansainvälinen yritystoiminta

38. Yritykset toimivat yhä enemmän kansainvälisesti monimutkaisissa tytäryritys-, alihankkija-, toimittaja- ja yhteisyritysverkostoissa. Olivatpa yritysten vaikutukset lasten oikeuksiin myönteisiä tai kielteisiä, ne johtuvat harvoin yksittäisen yritystoimintayksikön toimista tai laiminlyönneistä, riippumatta siitä, onko kyseessä emoyritys, tytäryritys, alihankkija, toimittaja vai muu. Sen sijaan näihin vaikutuksiin voi liittyä yhteyksiä tai osallistumista eri lainkäyttöalueilla toimivien yritystoimintayksiköiden välillä. Esimerkiksi tavarantoimittajat voivat olla mukana lapsityövoiman käytössä, tytäryritykset voivat osallistua maaomaisuuden pakkolunastuksiin, ja alihankkijat tai lisenssinhaltijat voivat osallistua lapsille haitallisten tavaroiden ja palvelujen markkinointiin. Sopimusvaltioilla on erityisiä vaikeuksia täyttää lapsen oikeuksien kunnioittamisen, suojelemisen ja toteuttamisen velvoitteitaan

tässä yhteydessä muun muassa siksi, että yritykset ovat usein oikeudellisesti erillisiä yksiköitä, jotka sijaitsevat eri lainkäyttöalueilla silloinkin, kun ne toimivat yhtenä taloudellisena yksikkönä, jonka toiminnan keskus tai rekisteröinti- ja/tai toimipaikka sijaitsevat yhdessä valtiossa (kotivaltio) mutta joka toimii toisessa valtiossa (isäntävaltio).

39. Yleissopimuksen mukaan sopimusvaltioilla on velvollisuus kunnioittaa lasten oikeuksia ja varmistaa ne lainkäyttöalueillaan. Yleissopimus ei rajoita sopimusvaltion lainkäyttöaluetta maantieteelliseen alueeseen. Kansainvälisen oikeuden mukaisesti komitea on aiemmin kehottanut sopimusvaltioita suojelemaan myös sellaisten lasten oikeuksia, jotka mahdollisesti oleskelevat sopimusvaltioiden aluerajojen ulkopuolella. Komitea on myös korostanut, että yleissopimukseen ja sen valinnaisiin pöytäkirjoihin perustuvia sopimusvaltioiden velvoitteita sovelletaan kaikkiin sopimusvaltion alueella oleskeleviin lapsiin ja kaikkiin sopimusvaltion lainkäyttövaltansa kuuluviin lapsiin.¹⁵

40. Ekstraterritoriaalsiin velvoitteisiin viitataan selvästi myös valinnaisessa pöytäkirjassa lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta. Pöytäkirjan 3 artiklan 1 kohdassa määrätään sopimusvaltiot varmistamaan, että ainakin kyseisessä kohdassa tarkoitetut rikokset kuuluvat kaikilta osin sopimusvaltioiden rikoslain soveltamisalaan, riippumatta siitä, tehdäänkö nämä rikokset kotimaassa vai kansainvälisesti. Lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan 3 artiklan 4 kohdan mukaan myös oikeushenkilöille, yritykset mukaan lukien, olisi säädettävä rikos-, siviili- tai hallinto-oikeudellinen vastuu näistä rikoksista. Tämä lähestymistapa on yhdenmukainen muiden sellaisten ihmisoikeussopimusten ja -asiakirjojen kanssa, joilla veloitetaan sopimusvaltiot ulottamaan rikosoikeudellinen lainkäyttövaltansa kansalaisiinsa silloin, kun on kyse esimerkiksi avunannosta kidutukseen, tahdonvastaiseen katoamiseen tai rotuerotteluun, riippumatta siitä, missä oikeudenloukkaus ja avunannoksi katsottava teko tehdään.

41. Sopimusvaltiot ovat velvollisia osallistumaan kansainväliseen yhteistyöhön toteuttaakseen lasten oikeudet aluerajojensa yli. Yleissopimuksen johdanto-osassa ja määräyksissä viitataan toistuvasti "kansainvälisen yhteistyön merkitykseen lasten olojen parantamiseksi kaikissa maissa, erityisesti kehitysmaissa".¹⁶ Yleiskommentissa nro 5 korostetaan, että "yleissopimuksen täytäntöönpano on "maailman valtioiden yhteistyötehtävä".¹⁷ Siten yleissopimuksella määrättyjen oikeuksien täysimääräinen toteutuminen riippuu osittain siitä, miten valtiot toimivat keskenään. Lisäksi komitea korostaa, että yleissopimus on ratifioitu lähes maailmanlaajuisesti. Siksi sen määräysten täytäntöönpano olisi asetettava erittäin tärkeälle ja yhtä tärkeälle sijalle sekä yritysten isäntävaltioissa että niiden kotivaltioissa.

42. Isäntävaltiot ovat päävastuussa lasten oikeuksien kunnioittamisesta, suojelemisesta ja toteuttamisesta lainkäyttöalueillaan. Isäntävaltioiden on varmistettava, että kaikkien yritysten, myös kyseis-

¹⁵ Yleiskommentti nro 6 (2005) ilman huoltajaa maahan tulleiden ja huoltajastaan eroon joutuneiden lasten kohtelusta lähtömaansa ulkopuolella, *Official Records of the General Assembly, Sixty-first Session, Supplement No. 41 (A/61/41)*, liite II, 12. kohta.

¹⁶ Ks. lasten oikeuksista tehdyn yleissopimuksen 4 artikla, 24 artiklan 4 kappale, 28 artiklan 3 kappale, 17 artikla ja 22 artiklan 2 kappale sekä lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan 10 artikla ja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin tehdyn valinnaisen pöytäkirjan 10 artikla.

¹⁷ Yleiskommentti nro 5, 60. kohta.

ten valtioiden alueella toimivien monikansallisten yritysten, toimintaa säännellään asianmukaisesti sellaisessa oikeudellisessa ja institutionaalisessa kehyksessä, jossa varmistetaan, etteivät yritykset vaikuta haitallisesti lapsen oikeuksiin ja/tai etteivät ne syyllisty avunantoon oikeudenloukkauksissa muiden valtioiden lainkäyttöalueilla.

43. Lisäksi yritysten kotivaltioilla on yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen perusteella velvoitteet kunnioittaa ja suojella lasten oikeuksia sekä toteuttaa ne yritysten ulkomaantoiminnoissa, jos valtion ja kyseisen menettelyn välillä voidaan perustellusti katsoa olevan yhteys. Yhteyden voidaan perustellusti katsoa olevan olemassa, kun yrityksellä on kyseisessä sopimusvaltiossa toiminnan keskus, rekisteröintipaikka tai kotipaikka tai kun yrityksellä on siellä pääasiallinen toimipaikka tai merkittävää yritystoimintaa.¹⁸ Toteuttaessaan tätä velvoitetta sopimusvaltiot eivät saa loukata Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjaa ja yleistä kansainvälistä oikeutta eivätkä vähentää yleissopimukseen perustuvia isäntävaltion velvoitteita.

44. Oikeussuojan varmistamiseksi sopimusvaltioiden olisi mahdollistettava pääsy tehokkaihin oikeudenkäynti- ja muihin mekanismeihin niille lapsille, joiden oikeuksia yritykset ovat loukanneet ulkomailla, ja heidän perheilleen, kun kyseisen sopimusvaltion ja kyseisen menettelyn välillä voidaan perustellusti katsoa olevan yhteys. Lisäksi sopimusvaltioiden olisi tarjottava kansainvälistä apua ja yhteistyötä tutkinnassa ja oikeudenkäynneissä muissa valtioissa.

45. Ulkomailla toimivia yrityksiä estetään muun muassa seuraavilla toimilla loukkaamasta lasten oikeuksia:

a) annetaan yrityksille mahdollisuus saada julkista rahoitusta ja muunlaista julkista tukea, kuten vakuutuksia, sillä edellytyksellä, että yritys toteuttaa menettelyn, jonka avulla se tunnistaa, estää tai lieventää ulkomaantoimintojensa kielteisiä vaikutuksia lasten oikeuksiin;

b) otetaan julkista rahoitusta ja muunlaista julkista tukea koskevassa päätöksenteossa huomioon aiemmat tiedot kyseisten yritysten menettelystä lasten oikeuksien suhteen;

c) varmistetaan, että yritystoiminnan kannalta merkittävässä asemassa olevat sopimusvaltion viranomaiset, kuten vientiluottoviranomaiset, ennen tuen myöntämistä ulkomailla toimiville yrityksille tunnistavat, ehkäisevät ja lieventävät näiden viranomaisten tukemien hankkeiden mahdollisia haittavaikutuksia lasten oikeuksiin sekä täsmentävät, etteivät nämä viranomaiset tue sellaista toimintaa, joka todennäköisesti johtaa tai myötävaikuttaa lasten oikeuksien loukkaamiseen.

46. Sekä koti- että isäntävaltioiden olisi luotava institutionaaliset ja oikeudelliset kehykset, jotka mahdollistavat yrityksille lasten oikeuksien kunnioittamisen kaikissa ulkomaantoiminnoissaan. Kotivaltioiden olisi varmistettava, että niillä on olemassa tehokkaat mekanismit, joiden avulla ne valtion virastot ja laitokset, jotka ovat vastuussa yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen täytäntöönpanosta, voivat sovittaa toimintansa tehokkaasti yhteen niiden toimijoiden kanssa, jotka vastaa-

¹⁸ Ks. Maastrichtin periaatteet valtion ekstraterritoriaalisista velvollisuuksista taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien alalla, periaate 25 (2012).

vat ulkomaankaupasta ja -investoinneista. Kotivaltioiden olisi myös tehostettava valmiuksiaan siten, että kaupan edistämistä vastaavat kehitysapuviranomaiset ja ulkomaanedustustot voivat yhdistää yritystoimintaa koskevat asiat ulkomaisten hallitusten kanssa käytävään kahdenväliseen ihmisoikeusvuoropuheluun muun muassa lasten oikeuksista. Niiden sopimusvaltioiden, jotka noudattavat OECD:n toimintaohjeita monikansallisille yrityksille, olisi tuettava kansallisia yhteyspisteitään tarjoamaan välitys- ja sovittelupalveluja valtion rajojen ulkopuolella esiin nousevia asioita varten. Tätä varten sopimusvaltioiden olisi varmistettava, että näillä yhteyspisteillä on riittävästi resursseja, että yhteyspisteet toimivat riippumattomasti ja että niiden tehtävänä on varmistaa lasten oikeuksien kunnioittaminen yritystoimintaan liittyvissä asioissa. Sellaisten toimijoiden kuin OECD:n kansallisten yhteyspisteiden antamat suositukset olisi pantava asianmukaisesti täytäntöön.

D. Kansainväliset järjestöt

47. Kaikkia sopimusvaltioita kehoitetaan yleissopimuksen 4 artiklan perusteella toimimaan välittömässä yhteistyössä, kun ne toteuttavat yleissopimuksella määrättyjä oikeuksia kansainvälisen yhteistyön avulla ja kansainvälisten järjestöjen jäseninä. Yritystoimintaan liittyviä kansainvälisiä järjestöjä ovat muun muassa kansainväliset kehityksen, rahoituksen ja kaupan alan instituutiot, kuten Maailmanpankkiryhmä, Kansainvälinen valuuttarahasto ja Maailman kauppajärjestö sekä muut alueelliset järjestöt, joissa sopimusvaltiot toimivat yhdessä. Tällaisten järjestöjen jäseninä toimiessaan sopimusvaltioiden on noudatettava yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen mukaisia velvoitteitaan, eikä sopimusvaltioiden tulisi ottaa lainoja kansainvälisiltä järjestöiltä eikä suostua näiden asettamiin ehtoihin, jos kyseiset lainat tai toimintaperiaatteet johtavat todennäköisesti lasten oikeuksien loukkamiseen. Sopimusvaltioiden on edelleen noudatettava myös kehitysyhteistyöhön liittyviä velvoitteitaan, ja niiden olisi varmistettava, että yhteistyössä noudatettavat toimintaperiaatteet ja ohjelmat suunnitellaan ja toteutetaan yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen mukaisesti.

48. Kansainvälisten kehityksen, rahoituksen ja kaupan alan järjestöjen kanssa toimivan sopimusvaltion on varmistettava kaikin kohtuullisin toiminnoin ja toimin, että nämä järjestöt noudattavat yleissopimusta ja sen valinnaisia pöytäkirjoja päätöksenteossaan ja toiminnassaan sekä tehdessään sopimuksia tai antaessaan ohjeita, jotka ovat yrityssectorille merkityksellisiä. Näiden toimintojen ja toimien olisi ulotuttava pitemmälle kuin pelkästään lapsityövoiman käytön lakkauttamiseen, ja niiden avulla olisi täysimääräisesti toteutettava kaikki lasten oikeudet. Kansainvälisillä järjestöillä olisi oltava käytössään normit ja menettelyt, joiden avulla arvioidaan lapsille aiheutuvan haitan riskit uusien hankkeiden yhteydessä ja vähennetään eri toimilla tällaisen haitan riskejä. Näiden järjestöjen olisi otettava käyttöön menettelyt ja mekanismit, joiden avulla lasten oikeuksien loukkaukset tunnistetaan, käsitellään ja korjataan olemassa olevien kansainvälisten standardien mukaisesti, myös silloin, kun nämä loukkaukset ovat kyseisiin järjestöihin liittyvien tai niiden rahoittamien yritysten tekemiä tai johtuvat niiden toiminnasta.

E. Katastrofit ja konfliktit

49. Sekä isäntävaltioille että kotivaltioille on erityisen haastavaa täyttää velvoitteensa kunnioittaa, suojella ja toteuttaa lapsen oikeuksia yritysten toimiessa tilanteissa, joissa suojeleinstituutit eivät toimi asianmukaisesti konfliktin, katastrofin tai yhteiskunta- tai oikeusjärjestelmän hajoamisen vuoksi. On tärkeää korostaa, että yleissopimusta ja sen valinnaisia pöytäkirjoja sovelletaan kaikkina aikoina ja etteivät mitkään niiden määräyksistä mahdollista poikkeamista niiden soveltamisesta poikkeusoloissa.

50. Tällaisissa olosuhteissa voi olla tavallista suurempaa vaarana, että yritykset käyttävät lapsityövoimaa, myös toimitusketjuissa ja tytäryrityksissä, että yritykset käyttävät lapsisotilaita tai että ne harjoittavat korruptiota ja veronkiertoa. Tämän riskien lisääntymisen vuoksi kotivaltioiden olisi välttämättä poikkeus- ja konfliktioloissa toimivia yrityksiä noudattamaan tarkasti lasten oikeuksiin liittyvää asianmukaista huolellisuutta kokonsa ja toimintansa mukaisesti. Lisäksi kotivaltioiden olisi kehitettävä ja pantava täytäntöön säädökset ja määräykset, jotka koskevat erityisiä ennakoitavissa olevia lasten oikeuksiin kohdistuvia riskejä monikansallisesti toimivien yritysten toiminnassa. Tällöin yrityksiä voidaan esimerkiksi vaatia julkistamaan sellaiset toimensa, joilla varmistetaan, etteivät niiden toiminnot myötävaikuta vakaviin lasten oikeuksien loukkauksiin. Yrityksiä voidaan myös kieltää myymästä tai siirtämästä aseita ja antamasta muuta sotilaallista tukea, kun määräpaikkana on maa, jossa lapsia tiedetään tosiasiallisesti tai mahdollisesti rekrytoitavan tai käytettävän vihollisuuksiin.

51. Kotivaltion olisi annettava ajantasaiset, täsmälliset ja kattavat tiedot paikallisesta lasten oikeuksien tilanteesta sellaisille yrityksille, jotka toimivat konfliktien tai katastrofien vaikutusalueilla tai suunnittelevat toimintaa näille alueille. Tässä ohjeistuksessa olisi korostettava, että yrityksillä on näissä olosuhteissa samanlainen vastuu lasten oikeuksien kunnioittamisesta kuin muuallakin. Konfliktialueilla lapset saattavat joutua väkivallan, myös seksuaalisen väkivallan tai hyväksikäytön, lapsikaupan ja sukupuolistuneen väkivallan uhreiksi. Sopimusvaltioiden on tiedostettava tämä, kun ne ohjeistavat yrityksiä.

52. Asianomaisiin yleissopimuksen määräyksiin perustuvia isäntä- ja kotivaltioiden velvoitteita olisi korostettava, kun yritykset toimivat konfliktien vaikutusalueilla. Yleissopimuksen 38 artiklassa edellytetään kansainvälisen humanitäärisen oikeuden sääntöjen kunnioittamista, 39 artikla velvoittaa sopimusvaltiot edistämään asianmukaisesti uhrien henkistä toipumista sekä yhteiskunnallista sopeutumista, ja valinnainen pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin sisältää määräykset alle 18-vuotiaiden lasten värväyksestä asevoimiin. Toimiessaan konfliktien vaikutusalueilla yritykset saattavat palkata käyttöönsä yksityisiä turvallisuusyrityksiä. Tällöin on olemassa vaara, että yritykset osallistuvat lasten oikeuksien loukkaamiseen, kuten lasten hyväksikäyttöön ja/tai lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan toimitilojensa tai muiden toimintojensa suojaamisen yhteydessä. Tämän estämiseksi sekä koti- että isäntävaltioiden olisi laadittava ja pantava täytäntöön kansallista lainsäädäntöä, jolla erikseen kielletään yksityisiä turvallisuusyrityksiä rekrytoimasta lapsia tai käyttämästä heitä vihollisuuksiin, vaaditaan tehokkaita toimia lasten suojelemiseksi väkivallalta ja hyväksikäytöltä sekä säädetään järjestelmistä, joiden avulla henkilöstö voidaan saattaa vastuuseen lasten oikeuksien loukkaamisesta.

VI. Täytäntöönpanokehys

A. Lainsäädäntö-, sääntely- ja täytäntöönpanotoimet

1. Lainsäädäntö ja sääntely

53. Lainsäädäntö ja sääntely ovat keskeisiä välineitä varmistettaessa, ettei liikeyritysten toiminta haittaa tai loukkaa lapsen oikeuksia. Sopimusvaltioiden olisi säädettävä lainsäädäntö, jolla varmistetaan, että kolmannet osapuolet toteuttavat lasten oikeudet. Tämän lainsäädännön on luotava selvä ja ennakoitava säädös- ja määräysympäristö, joka mahdollistaa yrityksille lasten oikeuksien kunnioittamisen. Täyttääkseen velvoitteensa toteuttaa asianmukaiset ja kohtuulliset lainsäädäntö- ja sääntelytoimet, joilla varmistetaan, etteivät yritykset loukkaa lasten oikeuksia, sopimusvaltioiden on koottava tietoja, näyttöä ja tutkimustietoa yksittäisten ongelmallisten yritystoiminnan alojen tunnistamiseksi.

54. Yleissopimuksen 18 artiklan 3 kappaleen mukaisesti sopimusvaltioiden olisi luotava yrityksiin sellaiset työolot, jotka auttavat työssä käyviä vanhempia ja huoltajia täyttämään hoitovelvollisuutensa huollettavanaan olevia lapsia kohtaan esimerkiksi omaksumalla perheystävällinen työpaikkapolitiikka, mukaan lukien vanhempainvapaa, tukemalla ja helpottamalla rintaruokintaa, varmistamalla laadukkaiden lastenhoitopalvelujen saatavuus, säätämällä palkkauksesta, joka riittää asianmukaiseen elintasoon, suojelemalla työntekijöitä syrjinnältä ja väkivallalta työpaikalla sekä varmistamalla työpaikan turvallisuus.

55. Tehottomat verotusjärjestelmät, korruptio ja muun muassa valtionyhtiöiltä ja yhtiöverotuksesta saatavien valtion tulojen huono hallinnointi voivat rajoittaa niitä resursseja, jotka ovat käytettävissä lasten oikeuksien toteuttamiseen yleissopimuksen 4 artiklan mukaisesti. Niiden velvoitteiden lisäksi, joihin sopimusvaltiot ovat jo mahdollisesti sitoutuneet lahjonnan ja korruption vastaisilla asiakirjoilla¹⁹, sopimusvaltioiden olisi laadittava ja pantava täytäntöön tehokkaat säädökset ja määräykset saadakseen tulovirtoja kaikista lähteistä ja hallinnoidakseen näitä tulovirtoja, varmistuen samalla läpinäkyvyyden, vastuullisuuden ja oikeudenmukaisuuden.

56. Sopimusvaltioiden olisi pantava täytäntöön yleissopimuksen 32 artikla varmistaakseen lapsille vaarallisen työnteon ja lasten taloudellisen hyväksikäytön kieltämisen. Jotkut lapset ylittävät kansainvälisten standardien mukaisen vähimmäisiän ansiotyön tekemiselle ja saattavat siltä osin tehdä työtä laillisesti, vaikka tarvitsevat vielä suojelua esimerkiksi sellaiselta työltä, joka vaarantaa heidän terveytensä, turvallisuutensa tai moraalisen kehityksensä. Sopimusvaltioiden olisi myös varmistettava, että lasten oikeuksia koulutukseen, kehitykseen ja virkistykseen edistetään ja suojellaan.²⁰ Sopimusvaltioiden on asetettava ansiotyön tekemisen vähimmäisikä, säänneltävä asianmukaisesti työaikoja ja -olosuhteita sekä säädettävä rangaistusseuraamuksista, jotta yleissopimuksen 32 artikla voidaan panna tehokkaasti täytäntöön. Sopimusvaltioilla on oltava toimivat työsuojelun ja lainsäädännön sovel-

---

¹⁹ Esim. kansainvälisissä liikesuhteissa tapahtuvan ulkomaisiin virkamiehiin kohdistuvan lahjonnan torjuntaa koskeva OECD:n yleissopimus ja/tai korruption vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus.

²⁰ Ks. yleiskommentti nro 17 (2013) lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkimiseen, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin (31 artikla).

tamisen järjestelmät ja valmiudet. Sopimusvaltioiden olisi myös ratifioitava molemmat keskeiset lapsityötä koskevat ILO:n yleissopimukset ja saatettava ne osaksi kansallista lainsäädäntöä.²¹ Yleissopimuksen 39 mukaisesti sopimusvaltioiden on ryhdyttävä kaikkiin asianmukaisiin toimiin edistääkseen lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista sekä yhteiskunnallista sopeutumista, jos hän on kokenut jonkinlaista väkivaltaa, laiminlyömistä, pahoinpitelyä tai hyväksikäyttöä, mukaan lukien taloudellinen hyväksikäyttö.

57. Sopimusvaltioiden on myös pantava täytäntöön ja saatettava voimaan kansainvälisesti sovitut standardit, jotka koskevat lasten oikeuksia, terveyttä ja yritystoimintaa, mukaan lukien tupakoinnin torjuntaa koskeva Maailman terveysjärjestön (WHO) puitesopimus, äidinmaidonkorvikkeiden kaupan pitämistä koskeva kansainvälinen menettelytapakokoelma sekä asianomaiset myöhemmät Maailman terveyskokouksen päätöslauselmat. Komitea on tietoinen siitä, että lääkealan toiminta voi vaikuttaa syvästi lasten terveyteen. Lääkeyrityksiä olisi kehotettava parantamaan lapsille tarkoitettujen lääkkeiden saavutettavuutta ja saatavuutta, hyväksyttävyyttä ja laatua, ottaen huomioon olemassa olevan ohjeistus.²² Lisäksi immateriaalioikeuksia olisi sovellettava tavoilla, jotka edistävät lääkehintojen edullisuutta.²³

58. Viestintäala, mukaan lukien mainos- ja markkinointiala, voi vaikuttaa lasten oikeuksiin sekä myönteisesti että kielteisesti. Yleissopimuksen 17 artiklan mukaan sopimusvaltioiden on rohkaistava viestimiä, myös yksityisiä viestimiä, levittämään lapsen sosiaalista ja sivistyksellistä kehitystä edistävää ja 29 artiklan hengen mukaista tietoa ja aineistoa, joka koskee esimerkiksi terveellisiä elämäntapoja. Viestimiä on säänneltävä asianmukaisesti, jotta lapsia pystytään suojelemaan haitalliselta tiedolta, erityisesti pornografiselta aineistolta ja sellaiselta aineistolta, joka esittää tai vahvistaa väkivaltaa, syrjintää ja seksuaalisuutta kuvaa lapsista. Samalla on tunnustettava lasten oikeus tietoon ja sananvapauteen. Sopimusvaltioiden olisi kehotettava viestimiä laatimaan ohjeita, joilla varmistetaan lapsen oikeuksien täysimääräinen kunnioittaminen, mukaan lukien lasten suojeleminen väkivallalta ja syrjintää ylläpitävältä kuvailemiselta kaikessa viestinnässä. Sopimusvaltioiden olisi säädettävä tekijänoikeuksia koskevista poikkeuksista, joilla sallitaan kirjojen ja muiden painettujen julkaisujen kopioiminen näkövammaisille tai muutoin vammaisille lapsille saavutettavissa muodoissa.

59. Lapset saattavat pitää viestintän välittämää markkinointia ja mainontaa totuudenmukaisena ja puolueettomana ja tulla siten kuluttaneiksi ja käyttäneiksi haitallisia tuotteita. Mainonta ja markkinointi voivat myös vaikuttaa vahvasti lasten itsetuntoon esimerkiksi esittämällä epärealistista ruumiinkuvaa. Sopimusvaltioiden olisi varmistettava, etteivät markkinointi ja mainonta haittaa lasten oikeuksia. Tätä varten sopimusvaltioiden olisi hyväksyttävä asianmukainen sääntely ja kehotettava yri-

²¹ ILO:n yleissopimus (n:o 182), joka koskee lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä (1999), ja ILO:n yleissopimus (n:o 138), joka koskee työhön pääsemiseksi vaadittavaa vähimmäisikää (1973).

²² *Human Rights Guidelines for Pharmaceutical Companies in relation to Access to Medicines*; YK:n ihmisoikeusneuvoston päätöslauselma 15/22 lääkkeiden saantiin liittyvistä ihmisoikeusohjeista lääkeyrityksille.

²³ Ks. yleiskommentti nro 15 (2013), 82. kohta; *World Trade Organization, Declaration on the TRIPS Agreement and Public Health, WT/MIN(01)/DEC/2* (Maailman kauppajärjestön julistus TRIPS-sopimuksesta ja kansanterveydestä).

tyksiä noudattamaan käytännesääntöjä sekä merkitsemään tuotteet sellaisilla selvillä ja täsmällisillä merkinnöillä, joiden avulla vanhemmat ja lapset kuluttajina voivat tehdä tietoon perustuvia päätöksiä.

60. Digitaalinen media aiheuttaa erityistä huolta, sillä monet lapset saattavat käyttää Internetiä mutta joutua siellä myös väkivallan, kuten kiusaamisen, seksuaalisiin tarkoituksiin houkuttelemisen, ihmiskaupan tai seksuaalisen väkivallan ja hyväksikäytön, uhreiksi. Vaikkeivät yritykset olisikaan välittömästi osallisina tällaisissa rikollisissa teoissa, ne voivat olla avunantajina näissä oikeudenloukkauksissa toimintansa perusteella. Esimerkiksi Internetissä toimivat matkatoimistot saattavat helpottaa lapsiseksitourismia, koska ne mahdollistavat seksiturismiin liittyvän tietojenvaihdon ja suunnittelun. Internetissä toimivat yritykset ja luottokorttien tarjoajat saattavat välillisesti helpottaa lapsipornografiaa. Sen lisäksi, että sopimusvaltiot täyttävät lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta tehdyn valinnaisen pöytäkirjan mukaiset velvoitteensa, niiden olisi annettava lapsille näiden iän mukaista tietoa verkkoturvallisuudesta, jotta lapset pystyisivät hallitsemaan verkkoympäristön riskejä ja tietäisivät, mistä saa apua. Sopimusvaltioiden olisi sovitettava toimensa yhteen tieto- ja viestintäteknologian yritysten kanssa, jotta nämä pystyisivät kehittämään ja toteuttamaan asianmukaiset toimet lasten suojelemiseksi väkivaltaiselta ja asiattomalta aineistolta.

2. Täytäntöönpanotoimet

61. Yleisesti ottaen lasten kannalta suurimpana ongelmana on se, ettei yritystoimintaa sääntelevää lainsäädäntöä panna täytäntöön tai noudateta riittävästi. Sopimusvaltioiden olisi varmistettava lainsäädännön tehokas täytäntöönpano ja noudattaminen useilla eri toimilla, muun muassa

a) vahvistamalla niiden sääntelyviranomaisten asemaa, jotka vastaavat lasten oikeuksien kannalta merkityksellisten standardien valvonnasta, jotta näillä viranomaisilla olisi riittävät valtuudet ja resurssit seurata ja tutkia valituksia sekä tarjota ja toteuttaa oikeussuojakeinoja lasten oikeuksien loukkauksia vastaan; nämä lasten oikeudet voivat liittyä esimerkiksi terveyteen ja turvallisuuteen, kouluttajan oikeuksiin, koulutukseen, ympäristöön, työhön sekä mainontaan ja markkinointiin;

b) jakamalla lasten oikeuksia yritystoiminnassa koskevia säädöksiä ja määräyksiä sidosryhmille, lapset ja yritykset mukaan lukien;

c) kouluttamalla tuomareita ja muita hallintovirkamiehiä sekä lakimiehiä ja oikeusavustajia, jotta varmistettaisiin yleissopimuksen sekä sen pöytäkirjojen, kansainvälisten ihmisoikeusstandardien ja sovellettavan kansallisen lainsäädännön asianmukainen soveltaminen lasten oikeuksiin yritystoiminnassa ja edistettäisiin kansallisen oikeuskäytännön kehittymistä; ja

d) varmistamalla tuomioistuinmenettelyjen ja muiden menettelyjen avulla tehokas oikeussuoja ja tehokas oikeussuojan saavutettavuus.

3. Lasten oikeudet ja huolellisuusvelvollisuus yritystoiminnassa

62. Jotta sopimusvaltiot täyttäisivät velvoitteensa varmistaa eri toimilla, että yritykset kunnioittavat lasten oikeuksia, niiden olisi vaadittava yrityksiltä huolellisuusvelvollisuuden noudattamista lasten oikeuksien suhteen. Näin varmistetaan, että yritykset tunnistavat vaikutuksensa lasten oikeuksiin sekä

estävät ja lieventävät näitä vaikutuksia, myös liikesuhteissaan ja kansainvälisissä toiminnoissaan.²⁴ Jos on olemassa huomattava vaara, että yritykset osallistuvat lasten oikeuksien loukkaamiseen toimintojensa luonteen tai toimintansa olosuhteiden vuoksi, sopimusvaltioiden olisi edellytettävä tiukempaa menettelyä huolellisuusvelvollisuuden noudattamiseksi sekä tehokasta seurantajärjestelmää.

63. Jos lapsen oikeuksiin liittyvä huolellisuusvelvollisuus on osa yleisempää menettelyä ihmisoikeuksiin liittyvän huolellisuusvelvollisuuden noudattamiseksi, yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen määräykset on ehdottomasti otettava huomioon päätöksenteossa. Toimintasuunnitelmissa ja toimissa ihmisoikeusloukkausten estämiseksi ja/tai korjaamiseksi on kiinnitettävä huomiota varsinkin lapsiin kohdistuviin erityisiin vaikutuksiin.

64. Sopimusvaltioiden olisi johdettava omalla esimerkillään, vaatimalla kaikkia valtion omistamia yrityksiä noudattamaan lapsen oikeuksiin liittyvää huolellisuusvelvollisuutta ja julkistamaan raportteja toimintansa vaikutuksista lasten oikeuksiin, myös säännöllisesti. Sopimusvaltioiden olisi asetettava ehdoksi julkisten tukien ja palvelujen, esimerkiksi vientiluottolaitosten tarjoamien tukien ja palvelujen, sekä kehitysrahoituksen ja investointivakuutusten saannille, että yritykset noudattavat lapsen oikeuksiin liittyvää huolellisuusvelvollisuuttaan.

65. Osana lapsen oikeuksiin liittyvää huolellisuusvelvollisuutta olisi suuria yrityksiä kehotettava ja tarvittaessa vaadittava julkistamaan toimensa, joilla ne käsittelevät lapsen oikeuksiin kohdistuvia vaikutuksia. Tällaisten tietojen olisi oltava saavutettavia, tehokkaita ja eri yritysten kesken vertailukelpoisia, ja niissä olisi käsiteltävä toimia, joilla yritykset ovat pyrkineet lieventämään sellaisia haittoja, joita yritykset tosiasiallisesti aiheuttavat ja saattavat aiheuttaa lapsille toiminnallaan. Yrityksiä olisi vaadittava julkistamaan toteuttamansa toimet, joilla ne pyrkivät varmistamaan, etteivät niiden tuottamat tai markkinoille saattamat tuotteet ja palvelut loukkaa vakavasti lasten oikeuksia esimerkiksi orjuuden tai pakkotyön vuoksi. Silloin, kun raportointi on pakollista, sopimusvaltioiden olisi järjestettävä todentamis- ja täytäntöönpanojärjestelmät varmistaa raportointivelvoitteen noudattamisen. Sopimusvaltiot voivat tukea raportointia luomalla välineitä lasten oikeuksiin liittyvien hyvien tulosten vertailua ja tunnustamista varten.

B. Oikeussuojakeinot

66. Lapset kokevat usein vaikeaksi päästä oikeusjärjestelmään hakeakseen tehokasta oikeussuojaa oikeuksiensa väärinkäyttöä tai loukkaamista vastaan tapauksissa, joihin liittyy yrityksiä. Lapsilta voi puuttua heidän vaateidensa ajamiseen tarvittava oikeudellinen asema. Lapsilta ja heidän perheiltään puuttuu usein tietoa oikeuksistaan sekä käytettävissä olevista järjestelmistä ja menettelyistä oikeussuojan hakemiseksi. Heiltä voi myös puuttua luottamus lainkäyttöjärjestelmään. Valtiot eivät aina tutki rikos-, siviili- tai hallinto-oikeuden loukkauksia, joihin yritykset ovat syyllistyneet. Sen lisäksi, että lasten ja yritysten välinen voimasuhde on pahasti epätasapainossa, myös kulut oikeudenkäynneis-

²⁴ Ks. *UNICEF, Save the Children and UN Global Compact, Children's Rights and Business Principles* (UNICEF:n, Pelastakaa Lapset -järjestön ja YK:n Global Compact -aloitteen periaatteet lasten oikeuksista yritystoiminnassa) (2011).

tä yrityksiä vastaan ovat usein kohtuuttomat, ja oikeudellista edustusta on vaikea saada. Tapaukset, joihin liittyy yrityksiä, ratkaistaan usein tuomioistuimen ulkopuolella, kehittyneen oikeuskäytännön puuttuessa. Silloin, kun tuomioistuimen ennakkoratkaisu ei enteile menestymistä oikeudenkäynnissä, lapset ja heidän perheensä saattavat myös todennäköisemmin luopua oikeudenkäynnin vireillepanosta lopputuloksen epävarmuuden vuoksi.

67. Erityisen vaikeaa on saada oikeussuojaa sellaisia oikeudenloukkauksia vastaan, jotka tapahtuvat yritysten kansainvälisissä toiminnoissa. Tytäryrityksiltä tai muilta tahoilta saattaa puuttua asianmukaiset vakuutukset, tai niiden vastuu voi olla rajoitettu. Tapa, jolla monikansalliset yritykset on organisoitu erillisiin yksiköihin, voi vaikeuttaa oikeudellisen vastuun määrittämistä ja sen kohdistamista asianomaiseen yksikköön. Laadittaessa ja puolustettaessa vaadetta voi olla ongelmallista saada eri maissa sijaitsevaa tietoa ja todistusaineistoa. Oikeusapua voi olla vaikea saada ulkomailla, ja ekstraterritoriaalisia vaateita saatetaan torjua erilaisilla oikeudellisilla ja menettelyllisillä esteillä.

68. Sopimusvaltioiden olisi keskityttävä poistamaan sosiaaliset, taloudelliset ja oikeudelliset esteet, jotta lapset voivat käytännössä päästä tehokkaisiin oikeudellisiin menettelyihin ilman minkäänlaista syrjintää. Lapsille ja heidän edustajilleen olisi tiedotettava oikeussuojakeinoista esimerkiksi koulujen opetussuunnitelmien, nuorisokeskusten tai yhteisöperustaisten ohjelmien avulla. Heille olisi annettava mahdollisuus panna oikeudenkäynti vireille itsenäisesti, ja jotta oikeuskeinojen tasapuolisuuden periaate toteutuisi, heidän olisi voitava saada oikeusapua sekä lakimiesten ja oikeusavustajien tukea pannessaan vireille oikeudenkäyntejä yrityksiä vastaan. Sopimusvaltioiden, joilla ei jo ole käytössä kollektiivivalituksia, kuten ryhmäkannetta ja oikeudenkäyntiä yleisen edun nimissä, olisi otettava ne käyttöön keinona parantaa oikeuskeinojen saatavuutta suurille joukoille lapsia, joihin yritysten toimet vaikuttavat samalla tavoin. Sopimusvaltiot saattavat myös joutua järjestämään erityistä apua lapsille, jotka kohtaavat oikeuskeinojen saatavuuteen liittyviä esteitä esimerkiksi kielen, vammaisuuden tai hyvin nuoren ikänsä vuoksi.

69. Ikä ei saisi estää lasta käyttämästä täysimääräisesti oikeuttaan osallistua oikeudenkäyntiin. Lisäksi lapsiuhreille ja -todistajille olisi kehitettävä erityisjärjestelyjä sekä siviili- että rikosoikeudenkäyntejä varten komitean yleiskommentin nro 12 mukaisesti. Sopimusvaltioiden olisi myös pantava täytäntöön YK:n suuntaviivat lainkäytöstä asioissa, joihin liittyy rikosten lapsiuhreja ja -todistajia.²⁵ Salassapitoa ja yksityisyyttä on kunnioitettava, ja lapsille on tiedotettava asiansa käsittelyn etenemisestä kaikissa prosessin vaiheissa. Tällöin on annettava asianmukainen painoarvo lapsen kypsyydelle sekä hänen mahdollisille puhe-, kieli- ja viestintävaikeuksilleen.

70. Valinnaisessa pöytäkirjassa lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta edellytetään, että sopimusvaltiot säätävät rikoslainsäädäntöä, joka on sovellettavissa myös oikeushenkilöihin, yritykset mukaan lukien. Sopimusvaltioiden olisi harkittava sellaisen rikosoikeudellisen vastuun tai muun pelotevaikutukseltaan vastaavan oikeudellisen vastuun säätämistä, jota sovellettaisiin oikeushenkilöihin, kuten yrityksiin, tapauksissa, joissa ne ovat loukanneet vakavasti lapsen oikeuksia

---

²⁵ Talous- ja sosiaalineuvosto on vahvistanut suuntaviivat päätöslauselmallaan 2005/20.

esimerkiksi teettämällä pakkotyötä. Kansallisilla tuomioistuimilla olisi hyväksytyjen tuomiovaltaa koskevien sääntöjen perusteella oltava lainkäyttövalta näihin vakaviin oikeudenloukkauksiin nähden.

71. Tuomioistuinten ulkopuoliset menettelyt, kuten välitys, sovittelu ja välimiesmenettely, voivat olla käyttökelpoisia vaihtoehtoja ratkaistaessa lapsia ja yrityksiä koskevia riitoja. Näiden menettelyjen on oltava saatavilla siten, ettei niihin turvautuminen vaikuta oikeuteen hakea oikeussuojaa tuomioistuimessa. Nämä menettelyt voivat olla tärkeitä oikeudenkäyntien ohella, jos ne ovat yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen mukaisia sekä kansainvälisten tehokkuutta, joutuisuutta sekä asianmukaista ja oikeudenmukaista menettelyä koskevien periaatteiden ja standardien mukaisia. Yritysten käyttöön ottamat valitusmekanismit voivat toimia joustavasti ja oikea-aikaisesti, ja joskus voi olla lapsen edun mukaista ratkaista yrityksen menettelyä koskevat ongelmat näiden mekanismien avulla. Niiden olisi täytettävä muun muassa seuraavat vaatimukset: esteettömyys ja saavutettavuus, laillisuus, ennustettavuus, tasapuolisuus, ihmisoikeuksien noudattaminen, läpinäkyvyys, jatkuva oppiminen ja vuoropuhelu.²⁶ Kaikissa tapauksissa olisi oltava mahdollista panna vireille oikeudenkäynti tai saattaa hallinnolliset oikeussuojakeinot ja muut menettelyt arvioitaviksi uudelleen tuomioistuimessa.

72. Sopimusvaltioiden olisi kaikin keinoin pyrittävä helpottamaan pääsyä kansainvälisiin ja alueellisiin ihmisoikeusmekanismeihin, mukaan lukien lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja valitusmenettelystä²⁷, jotta yksittäinen lapsi tai lapsiryhmä tai muut näiden puolesta toimivat pystyvät hakemaan oikeussuojaa, jos sopimusvaltio on jättänyt kunnioittamatta, suojelematta ja toteuttamatta lasten oikeuksia asianmukaisesti yritystoiminnan yhteydessä.

C. Poliittikkatoimet

73. Sopimusvaltioiden olisi kannustettava sellaiseen yrityskulttuuriin, jossa ymmärretään ja kunnioitetaan täysimääräisesti lasten oikeuksia. Tätä varten sopimusvaltioiden olisi sisällytettävä lasten oikeudet yritystoiminnassa yleissopimuksen täytäntöönpanoa koskevan kansallisen politiikkansa yleiseen kehukseen. Sopimusvaltioiden olisi laadittava ohjeet, joissa ilmaistaan selvästi, mitä valtio edellyttää yrityksiltä lasten oikeuksien kunnioittamiseksi paitsi niiden omassa yritystoiminnassa myös liikesuhteissa, jotka liittyvät ulkomaantoimintoihin sekä ulkomailla tarjottaviin tuotteisiin tai palveluihin yritysten toimiessa monikansallisesti. Yrityksiltä olisi muun muassa edellytettävä nollatoleranssi-politiikan toteuttamista väkivaltaan nähden kaikessa niiden yritystoiminnassa. Lisäksi valtioiden olisi tiedotettava asianomaisista yritysten vastuuta koskevista hankkeista ja kannustettava noudattamaan niitä.

74. Monissa maissa pienet ja keskisuuret yritykset edustavat suurta osaa kansantaloudesta. On erityisen tärkeää, että valtiot antavat näille yrityksille helposti saatavia kohdennettuja ohjeita ja tukea,

²⁶ Pääsihteerin erityisedustajan raportti ihmisoikeuksista sekä monikansallisista yrityksistä ja muista yrityksistä, John Ruggie, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework, A/HRC/17/31* (yritystoimintaa ja ihmisoikeuksia koskevat YK:n ohjaavat periaatteet, joilla pannaan täytäntöön suojeeluun, kunnioitukseen ja korjaamiseen perustuva YK:n toimintakehys), 31. ohjaava periaate.

²⁷ Yleiskommentti nro 5 (2003), 37. kohta.

joilla neuvotaan yrityksille, miten kunnioittaa lasten oikeuksia ja noudattaa kansallista lainsäädäntöä välttämällä samalla tarpeetonta hallinnollista taakkaa. Sopimusvaltioiden olisi myös kannustettava suuria yrityksiä käyttämään vaikutusvaltaansa pieniin ja keskisuuriin yrityksiin nähden vahvistaakseen lasten oikeuksia läpi arvoketjunsä.

D. Koordinointi- ja seurantatoimet

1. Koordinointi

75. Yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen täysimääräinen täytäntöönpano edellyttää tehokasta monialaista yhteensovittamista ministeriöiden ja muiden valtion viranomaisten kesken sekä hallinnon eri tasoilla paikallishallinnosta alue- ja keskushallintoon.²⁸ Tyypillisesti ne ministeriöt ja muut virastot, jotka osallistuvat välittömästi yrityspolitiikkaan ja yrityksiä koskeviin käytäntöihin, toimivat erillään niistä ministeriöistä ja virastoista, jotka vastaavat välittömästi lasten oikeuksista. Sopimusvaltioiden on varmistettava, että ne valtion toimielimet ja kansanedustajat, jotka valmistelevat yrityslainsäädäntöä ja yrityksiä koskevia käytäntöjä, ovat tietoisia lasten oikeuksia koskevista valtion velvoitteista. Nämä toimielimet ja edustajat saattavat tarvita asiaa koskevaa tietoa, koulutusta ja tukea, jotta ne pystyvät varmistamaan yleissopimuksen täysimääräisen noudattamisen laatiessaan lainsäädäntöä ja politiikkaa ja tehdessään talous-, kauppaa- ja investointisopimuksia. Kansallisilla ihmisoikeusinstituutioilla voi olla ensisijainen rooli luotaessa yhteyksiä niiden ministeriöiden välille, jotka käsittelevät lasten oikeuksia yritystoiminnassa.

2. Seuranta

76. Sopimusvaltioilla on velvollisuus seurata yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen loukkauksia, joihin yritykset ovat syyllistyneet tai joissa ne ovat olleet osallisina, myös kansainvälisessä toiminnassaan. Tämä voidaan tehdä esimerkiksi kokoamalla tietoja, joita voidaan käyttää ongelmien tunnistamiseen ja toimintaperiaatteiden muodostamiseen, tutkimalla oikeudenloukkaukset, toimimalla yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan ja kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden kanssa sekä velvoittamalla yritykset nykyistä suurempaan avoimuuteen siten, että yritysten tulosten arvioinnin perusteena käytetään niiden raportointia toimintansa vaikutuksista lasten oikeuksiin. Erityisesti kansalliset ihmisoikeusinstituutiot voidaan ottaa mukaan esimerkiksi vastaanottamaan, tutkimaan ja sovitteluun oikeudenloukkauksia koskevia valituksia, tekemään julkisia selvityksiä laajamittaisista oikeudenloukkauksista, sovitteluun ristiriitatilanteissa ja arvioimaan lainsäädäntöä, minkä avulla pyritään varmistamaan yleissopimuksen noudattaminen. Tarvittaessa sopimusvaltioiden olisi laajennettava kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden lakisäätöinen mandaatti käsittämään myös lasten oikeudet yritystoiminnassa.

77. Laatiessaan kansallisia strategioita ja toimintasuunnitelmia yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen täytäntöön panemiseksi sopimusvaltioiden olisi sisällytettävä niihin selvä viittaus toi-

---

²⁸ Yleiskommentti nro 5 (2003), 45. kohta.

miin, jotka tarvitaan lasten oikeuksien kunnioittamiseksi, suojelemiseksi ja toteuttamiseksi yritystoiminnassa. Sopimusvaltioiden olisi myös varmistuttava, että ne seuraavat yleissopimuksen täytäntönnäpön edistymistä yritysten toiminnassa. Tätä seurantaan varten voidaan sisäisesti arvioida yritystoiminnan vaikutuksia lasten oikeuksiin sekä toimia yhteistyössä muiden elinten, kuten parlamentaaristen komiteoiden, kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden, ammattijärjestöjen ja kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden, kanssa. Seurannassa olisi kysyttävä suoraan lapsilta heidän näkemyksiään yritystoiminnan vaikutuksesta heidän oikeuksiinsa. Lisäksi voidaan käyttää erilaisia neuvottelumekanismeja, kuten nuorisoneuvostoja ja -parlamentteja, sosiaalista mediaa, kouluneuvostoja ja lasten yhdistyksiä.

3. Arviot vaikutuksista lapsen oikeuksiin

78. Jotta voidaan varmistaa, että lapsen etu otetaan huomioon ensisijaisesti yrityksiä koskevassa lainsäädännössä sekä politiikan kehittämisessä ja toteuttamisessa kaikilla hallinnon tasoilla, on yritystoiminnan vaikutuksia lasten oikeuksiin arvioitava jatkuvasti. Siten pystytään ennustamaan niitä vaikutuksia, joita lapsille ja heidän oikeuksiensa nauttimiselle on odotettavissa yrityksiä koskevasta politiikasta, lainsäädännöstä, sääntelystä, budjetoinnista tai muista hallinnollisista päätöksistä. Näitä arvioita olisi myös käytettävä täydentämään lasten oikeuksia koskevan lainsäädännön ja politiikan sekä alan ohjelmien jatkuvaa seurantaan ja arviointia.

79. Lasten oikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arvioimista varten voidaan kehittää erilaisia menetelmiä ja käytäntöjä. Niissä on käytettävä vähintään yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen muodostamaa kehystä sekä asianomaisia komitean loppupäätelmiä ja yleiskommenteja. Tehdessään laajempia vaikutusarvioita yrityksiä koskevasta politiikasta tai lainsäädännöstä tai alan hallinnollisista käytännöistä sopimusvaltioiden olisi varmistettava, että nämä arviot perustuvat yleissopimuksen ja sen valinnaisten pöytäkirjojen yleisperiaatteisiin ja että niissä otetaan huomioon varsinkin suunniteltujen toimien erityinen vaikutus lapsiin.²⁹

80. Lapsen oikeuksiin liittyvän vaikutusarvioinnin avulla voidaan tarkastella, miten tietyn yrityksen tai toimialan toiminnat vaikuttavat kaikkiin asianomaisiin lapsiin, mutta siinä voidaan arvioida myös toimien vaikutuksia tiettyihin lapsiryhmiin erityisesti. Vaikutusarviointi itsessään voi perustua tietoihin, jotka saadaan lapsilta, kansalaisyhteiskunnalta ja asiantuntijoilta sekä asianomaisilta ministeriöiltä, akateemisesta tutkimuksesta ja kyseisessä maassa tai muualla dokumentoiduista kokemuksista. Arvioinnin perusteella olisi laadittava suosituksia muutoksista, vaihtoehtoista ja parannuksista, ja arvioinnin tulosten olisi oltava julkisesti saatavilla.³⁰

81. Varmistaakseen puolueettoman ja riippumattoman arviointiprosessin sopimusvaltio voi harkita ulkopuolisen toimijan nimeämistä johtamaan prosessia. Tällä voidaan saavuttaa merkittäviä etuja, mutta sopimusvaltion on arviointituloksesta viimesijaisesti vastaavana tahona varmistettava, että arvioija on pätevä, rehellinen ja puolueeton.

²⁹ Yleiskommentti nro 14 (2913), 99. kohta.

³⁰ Ibid.

E. Yhteistyö ja tiedotustoimet

82. Vaikka yleissopimuksella määrättyihin velvoitteisiin sitoutuukin sopimusvaltio, täytäntöönpanoon on osallistettava kaikki yhteiskunnan lohkot, myös yritykset, kansalaisyhteiskunta ja lapset itsensä. Komitea suosittelee, että sopimusvaltiot hyväksyvät ja toteuttavat laaja-alaisen strategian, jonka avulla tiedotetaan ja opetetaan kaikille lapsille, vanhemmille ja huoltajille, että yrityksillä on toimintapaikastaan riippumatta velvollisuus kunnioittaa lasten oikeuksia muun muassa lapsiystävällisen ja lasten iän mukaan sovitun viestinnän avulla, esimerkiksi antamalla taloustiedon koulutusta. Yleissopimusta koskevaa koulutusta ja tiedottamista olisi suunnattava myös yrityksille, jotta korostettaisiin lasten asemaa ihmisoikeuksien haltijoina, kannustettaisiin kunnioittamaan aktiivisesti kaikkia yleissopimuksen määräyksiä sekä kyseenalaistettaisiin ja poistettaisiin syrjivät asenteet kaikkia lapsia kohtaan sekä erityisesti haavoittuvassa ja muita heikommassa asemassa olevia lapsia kohtaan. Tässä yhteydessä olisi kannustettava viestimiä tiedottamaan lapsille heidän oikeuksistaan yritystoiminnassa ja lisäämään yritysten tietoisuutta niiden velvollisuudesta kunnioittaa lasten oikeuksia.

83. Komitea korostaa, että kansalliset ihmisoikeusinstituutiot voidaan osallistaa tiedottamiseen yleissopimuksen määräyksistä yritysten keskuudessa, esimerkiksi kehittämällä yrityksille hyviin käytäntöihin liittyviä ohjeita ja toimintaperiaatteita sekä jakamalla näitä.

84. Kansalaisyhteiskunnalla on ratkaisevan tärkeä tehtävä lasten oikeuksien itsenäisessä edistämisessä ja suojelemisessa yritystoiminnan yhteydessä. Tällöin yritysten toimintaa on seurattava ja niiltä on edellytettävä vastuullisuutta, lapsia on tuettava oikeusjärjestelmän ja oikeussuojakeinojen saavuttamisessa, lasten oikeuksiin liittyviä vaikutusarviointeja on edistettävä, ja yrityksille on tiedotettava niiden velvoitteesta kunnioittaa lasten oikeuksia. Sopimusvaltioiden olisi varmistettava toimintaedellytykset aktiiviselle ja valppaalle kansalaisyhteiskunnalle. Tähän kuuluu tehokas yhteistyö riippumattomien kansalaisyhteiskunnan järjestöjen, lapsi- ja nuorisajohtoisten järjestöjen, yliopistojen ja korkeakoulujen, kauppa- ja teollisuuskamarien, ammattiyhdistysten, kuluttajayhdistysten ja ammattialajärjestöjen kanssa sekä näille toimijoille annettava tuki. Sopimusvaltioiden olisi pidätyttävä puuttumasta näiden ja muiden itsenäisten organisaatioiden toimintaan sekä helpotettava näiden osallistumista lasten oikeuksia ja yritystoimintaa koskeviin julkisiin toimintaperiaatteisiin ja ohjelmiin.

VII. Jakelu

85. Komitea suosittelee sopimusvaltioille, että ne jakavat tätä yleiskomenttia laajalti kansanedustuslaitoksilleen sekä viranomaisille, mukaan lukien kansallisen, alueellisen ja paikallisen tason elimet, jotka käsittelevät yritystoimintaan liittyviä asioita, sekä ulkomaankaupasta ja -investoinneista vastaaville tahoille, kuten kehitysapuvirastoille ja ulkomaanedustustoille. Yleiskomenttia olisi jaettava kaikille liikeyrityksille, monikansalliset yritykset mukaan lukien, sekä pienille ja keskisuurille yrityksille ja epävirallisen sektorin toimijoille. Lisäksi yleiskomenttia olisi jaettava ja siitä olisi tiedotettava lasten hyväksi ja lasten parissa työskenteleville ammattihenkilöille, kuten tuomareille, lakimiehille ja oikeusavustajille, opettajille, holhoojille, sosiaalityöntekijöille, julkisten ja yksityisten sosiaaliturvalaitosten toimihenkilöille sekä kaikille lapsille ja kansalaisyhteiskunnalle. Tämä edellyttää, että sopimusvaltiot kääntävät yleiskommentin asianomaisille kielille, tarjoavat saataville esteet-

tömiä ja lapsiystävällisiä versioita yleiskommentista sekä järjestävät työpajoja ja seminaareja, joissa keskustellaan yleiskommentin vaikutuksista ja siitä, miten se voitaisiin parhaiten panna täytäntöön. Lisäksi sopimusvaltioiden on sisällytettävä yleiskommentti kaikkien asianomaisten ammattihenkilöiden koulutukseen.

86. Määräaikaisraporteissaan lapsen oikeuksien komitealle sopimusvaltioiden olisi tiedotettava kohtaamistaan haasteista ja niistä toimista, jotka sopimusvaltiot ovat toteuttaneet kunnioittaakseen, suojellakseen ja toteuttaakseen lasten oikeuksia yritystoiminnassa sekä kansallisesti että tapauksen mukaan monikansallisesti.